

**MÜSTƏQİLLİK İLLƏRİNDƏ BEYNƏLXALQ KİTAB
MÜBADİLƏSİNİN TƏŞKİLİNDƏ
AMEA MEK-NİN ROLU**

XX yüzilliyin sonunda dünyada baş verən qlobal proseslər, xüsusilə də SSRİ-nin dağılması beynəlxalq aləmdə siyasi mühitin ciddi şəkildə dəyişməsinə və yeni geosiyasi vəziyyətin yaranmasına səbəb oldu. Postsovet məkanında meydana çıxan yeni müstəqil dövlətlərin bilavasitə beynəlxalq münasibətlər sisteminə qatılması və öz maraqlarını ifadə edən xarici siyasət kursunu həyata keçirməyə başlaması dünyada dövlətlərarası münasibətlərin yeni düzümünün formalaşmasına gətirib çıxardı.

Azərbaycanın müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi və dövlətçilik mənafeələrinin qorunmasında ölkənin zəngin iqtisadi potensialı və əlverişli geosiyasi mövqeyi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. 1991-ci ilin sonu və 1992-ci ildə Azərbaycanın dünya dövlətləri tərəfindən ardıcıl şəkildə tanınması və diplomatik münasibətlərin yaradılması onun dünya birliyinə sistemli surətdə inteqrasiyasına geniş yol açdı. İkitərəfli siyasi münasibətlərin qurulması iqtisadi və elmi - mədəni əlaqələrin inkişafına əlverişli zəmin yaradırdı. Qarşılıqlı faydalı elmi əməkdaşlıq isə öz növbəsində siyasi münasibətlərin dərinləşməsi, qarşılıqlı etimadın güclənməsi yolunda mühüm əhəmiyyət kəsb edir

Müasir dünyanın real güc mərkəzlərinin, regional və beynəlxalq münasibətlərin hazırkı düzümünün nəzəri təhlili özünün xarici siyasət strategiyasını müəyyənləşdirən, dövlətlərarası regional və beynəlxalq əlaqələrə qatılmaq istəyən hər bir müstəqil dövlət üçün o cümlədən Azərbaycan üçün həyati əhəmiyyət kəsb edir. Çünki müstəqillik yolu seçmiş hər bir dövlətin dünya ölkələri içərisində gələcək yeri və rolu onun hansı inkişaf modelini seçməsindən, iqtisadi-siyasi və təhlükəsizlik meyillərini hansı beynəlxalq güc mərkəzinə yönəltməsindən, hansı mərkəzlə əməkdaşlıq, tərəfdaşlıq, dostluq və nəhayət, elmi-mədəni müttəfiqlik əlaqələrini yaratmasından asılıdır.

Bəşər tarixindən məlumdur ki, hər bir əsr özünəməxsus mühüm inkişaf prosesi ilə, böyük elmi və mədəni əhəmiyyətə malik hadisələrlə xarakterizə olunur. Dünya alimləri XXI əsri “kompüterləşmə” əsri və “informasiya əsri” hesab etmişlər. Bunun əsas səbəbi informasiyanın cəmiyyətin əsas aparıcı atributlarından birinə çevrilməsi, sənaye cəmiyyətindən informasiya cəmiyyətinə sürətlə keçidlə əlaqədar idi. “İnformasiyalaşdırılmış cəmiyyətin yaradılması və daha da təkmilləşdirilməsi bilavasitə kommunikasiya sistemləri, informasiyanın alınması, işlənməsi və ötürülməsi prosesi ilə əlaqədar

olduğundan cəmiyyətdə hər cür informasiyanın cəmiyyət üzvləri arasında yaymağı qarşısına məqsəd qoyan, informasiya resurslarını toplayıb saxlayan, nəsil-dən-nəslə ötürən informasiya müəssisələrinin ən mühümü kitabxanalardır. Ona görə də, müasir informasiyalı cəmiyyətdə kitabxana işi ilə informasiya arasında çox sıx, qarşılıqlı əlaqələr meydana çıxıb formalaşmışdır.

Bu gün kitabxanalar informasiyalaşdırılmış vətəndaş cəmiyyətinin əsas göstəricisi olan qlobal informasiya mühitinin, beynəlxalq, milli və regional səviyyədə informasiya mübadiləsi sistemlərinin yaradılmasında, informasiyanın əmtəyə çevrilməsində, informasiya və bilik bazarının yaradılması və inkişafında, təhsil sisteminin və səviyyəsinin təkmilləşdirilməsində, cəmiyyətin peşə və ümumi mədəni səviyyəsinin yüksəldilməsində mühüm rol oynayır.(2,s.3). Bu cəhətdən respublikamızın ən böyük elmi kitabxanası olan Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Mərkəzi Elmi kitabxanasının fəaliyyətini xüsusilə qeyd etmək lazımdır.

Kitabxanaların tarixən əsas funksiyası olan zəngin elmi bəşəri informasiya sərvətlərinin gələcək nəsillərə ötürülməsində, yüzlərlə elmi kadrların yetişməsində, bir sözlə Azərbaycan elminin inkişafında AMEA Mərkəzi Elmi Kitabxanasının xüsusi rolu vardır. Müstəqilliyin ilk illərində digər kitabxanalar kimi Mərkəzi Elmi Kitabxana da yeni kitabxana işi quruculuğu istiqamətində qarşısına-oxuculara kitabxana xidmətini yeni forma və üsullar əsasında qurmaq; kitabxana işinin informasiyalaşdırılması; kitabxananın maddi-texniki bazasını möhkəmləndirmək, ən əsası isə kitabxana işinin dünya standartları səviyyəsində qurmaq və s. kimi vəzifələr qoymuşdur.(1,s.3)

AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanası fəaliyyətinin bütün dövrlərində beynəlxalq elmi əlaqələrin yaradılmasına və daha da genişləndirilməsinə böyük əhəmiyyət vermişdir.

AMEA kitabxana fondlarının, elmi-tədqiqat müəssisələrinin profilinə uyğun xarici ədəbiyyatla zənginləşməsində “Qərbi Avropa Ədəbiyyatı” şöbəsi aparıcı rol oynayır.

İmkan daxilində xarici ölkələrdə çıxan çap məhsullarının cəmləşdirilməsi AMEA-nın alim və mütəxəssislərini elmin bütün sahələrini əhatə edən ədəbiyyatla mümkün qədər çox təmin etmək , vaxtında alimlərin yeni çıxan ədəbiyyata olan tələblərini yerinə yetirmək şöbənin mühüm vəzifələrindən biridir. Qərbi Avropa dillərində ədəbiyyatın komplektləşdirilməsi üçün şöbənin apardığı Beynəlxalq kitab mübadiləsi ən əlverişli mənbədir və bu sahədə MEK respublikada aparıcı kitabxanalarından biri sayılır.

Qərbi Avropa ədəbiyyatı şöbəsi dünyanın 42 ölkəsinin 493 təşkilatı ilə sıx əməkdaşlıq edir. Bunlardan 21-si Elmlər Akademiyası, 92-si Universitet, 56-sı Kitabxana, 17-si Nəşriyyat, 85-i müxtəlif cəmiyyətlər, 110-u İnstitut, 31-i Muzey, 21-i xüsusi şəxslərdir. Şöbə son illərdə inkişaf etmiş ölkələrdən olan

partnyorlarla əlaqələri daha da genişləndirir. Bunlardan ABŞ Konqres Kitabxanası, Nyu-York Kolumbiya Universiteti, Vaşinqton və Kaliforniya Universitetləri, Fransa Milli kitabxanası, Alman Tədqiqat Cəmiyyəti, Yaponiyanın Milli Parlament Kitabxanasını qeyd etmək olar. Bu təşkilatlardan alınan dövrü nəşrlər və kitablar yüksək elmi dəyərlərə malikdirlər. Partnyorlar sırasında ABŞ birinci yer tutur. Onlardan kimya, mikrobiologiya, botanika, fizika, riyaziyyat, geofizika və s. elmi sahələr üzrə dəyərli nəşrlər əldə edilir. Bir müddət öncə Alman Tədqiqat Cəmiyyəti ilə xüsusi proqram çərçivəsində əməkdaşlıq nəticəsində kitabxananın fondu dəyərli bir nəşrlər-Qmelinin 734 cildlik “Kimya məlumat kitabı” ilə daha da zənginləşmişdir.

Kitabxananın xarici ədəbiyyatla zənginləşməsində xüsusi rolu olan digər bir şöbəsi isə “Şərq Ədəbiyyatı Şöbəsi”dir.

Şərq ədəbiyyatı şöbəsi uzun illərdir ki, Türkiyə, İran, Misir, Suriya, Küveyt, İraq, Səudiyyə Ərəbistanı Krallığı, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri, ABŞ, Almaniya və s. dövlətlərin 25-dən çox universitetləri, kitabxanaları, elmi təşkilatları, mədəniyyət mərkəzləri və görkəmli alimləri ilə sıx əlaqə saxlayır və qarşılıqlı kitab mübadiləsi apararaq bu ölkələrlə dostluq və əməkdaşlıq əlaqələrini davam etdirir. Örnək olaraq Misir Ərəb Respublikası, Qahirə “Dar-ul-kutub”, Qahirə Universiteti kitabxanası, Səudiyyə Ərəbistanı Krallığının Kral Fəhd adına Milli Kitabxana, Livan-Beyrut: Amerika Universiteti kitabxanası, Suriya-Dəməşq: Fransanın Ərəb Tədqiqatları İnstitutu, İraq-Bağdad Milli Kitabxanası “Bal-əl muaddum”, İraq Akademiyası Bağdad “Vaziriya” kitabxanası, Bəsrə Universiteti kitabxanası, Türkiyə Milli Kitabxanası, Türk Dünyası Araşdırmalar Vəqfi, İSAM-Türkiyə Diyanət Vəqfi İslam Araşdırmalar Mərkəzi, TİKA-Türk İş Adamları Kalkınma Ajansı, Ankara İstanbul, Hacatepe, Ege, Atatürk, 19 Mayıs, 9 Eylül Memar Sinan və s. Universitetlərin, Türk Dil Kurumu, Türk Tarix Kurumu, Milli Eytim Bakanlığı, Türk Kütübxaneciler Dərneyi, Azərbaycan Kültür dərneyi, İran-Tehran: Ketabxaneye Milliye İran, İran-Qum: Ketabxaneye Umumi, Tehran: Ketabxaneye Milliye Tebriz və s. Bunun nəticəsi olaraq, Şərq ədəbiyyatı şöbəsinə Osmanlı İmperatorluğunun 700 illiyi münasibəti ilə çap olunmuş 12 cildlik “Osmanlı” ensiklopediyası və erməni məsələsinə aid çox qiymətli kitabları Türk İşbirliyi və Kalkınma Ajanslığı (TİKA) hədiyyə etmişdir. Azərbaycan-Misir Dostluq Cəmiyyəti 780 nüsxə, Türk Tarix Kurumu 450 nüsxə, Səudiyyə Ərəbistanı Krallığının Bakıdakı fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri cənab Əli Həsən Cəfərin SƏK Kral Fəhd Kitabxanası və Kral Əbdül Əziz adına Tədqiqatlar və Arxivlər Fondu 602 nüsxə çox zəngin kitab kolleksiyası, Tehran Milli Kitabxanasından 142 nüsxə kitab, professor Saffet Kösedən Elmalılı Muhammed Hamdi Yazırın 10 cildlik “Hak Dini Kuran Dili” və 4 cildlik “Sosial Bilimlər Ensiklopediyası” Şərq ədəbiyyatı şöbəsinə hədiyyə verilmişdir.

Göründüyü kimi AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanası respublikada beynəlxalq kitab mübadiləsi mərkəzidir. Bu da Mərkəzi Elmi Kitabxananın fondlarının komplektləşdirilməsinin əsas mənbələrindən biridir. Belə ki, hər il orta hesabla Beynəlxalq kitab mübadiləsi vasitəsilə Mərkəzi Elmi Kitabxanaya 4000-4500 nüsxə xarici ədəbiyyat daxil olur.

Mərkəzi Elmi Kitabxana partnyorlarla işgüzar münasibətlərin möhkəmləndirilməsi üçün müxtəlif tədbirlər həyata keçirir. Belə ki, MEK Bakıda fəaliyyət göstərən xarici ölkə səfirlikləri – Türkiyə, İran, İraq, Misir və Səudiyyə Ərəbistanı Krallığı, Yaponiya, Fransa, Almaniya, Norveç və s. ölkələrlə işgüzar əlaqələr yaratmışdır. Nəticədə, 2002-ci ildə Elmi kitabxanada «Azərbaycan-Fransa elmi-mədəni əlaqələr zalı» açılmışdır. Bu illərdə Fransadan 1000 avro dəyərində ədəbiyyat (2003), Səudiyyə Ərəbistanı Krallığının Azərbaycandakı Səfirliyi tərəfindən 600 nüsxə qiymətli ədəbiyyat (2002), Alman Tədqiqat Cəmiyyəti tərəfindən Leopold Qmelinin 734 cildlik «Kimya məlumat kitabı» hədiyyə alınmışdır (2003). Mərkəzi kitabxana 2008-ci ildə Almaniya Xarici İşlər Nazirliyinin, Alman Tədqiqat Mərkəzi və Höte institutunun köməyi ilə Orta Asiya və Şərqi Avropa ölkələrində mövcud olan aparıcı kitabxanaları alman dilli elmi ədəbiyyatla zənginləşdirmək məqsədi daşıyan “İnsanlar və kitablar” birgə layihəsi çərçivəsində 5000 avro dəyərində elmi kitablar almağa müvəffəq olmuşdur.

Kitabxana həmçinin Azərbaycan kitabını xarici ölkələrdə təbliğ etmək, respublikamızın elm və mədəniyyətinin son nailiyyətlərini, dinamik inkişafını, dünyada lider dövlətə çevrilməsini əks etdirən kitab sərvətimizi beynəlxalq aləmdə yaymaq üçün beynəlxalq kitab sərgilərində iştirak edir. Son illərdə kitabxananın Frankfurt, İstanbul, Tehran və Rusiya kitab sərgilərində iştirak etməsi dediklərimizi bir daha təsdiq edir

ƏDƏBİYYAT

1. Xələfov A.A., Mehdiyeva N. Müasir dövrdə kitabxana fəaliyyətinin əsas istiqamətləri// Kitabxanaşünaslıq və bibliografya.-2005.-№1.-s.3-10.

2. Xələfov A.A. AMEA MEK-sı müstəqillik illərində (1991-2004)//AMEA MEK-nin Elmi əsərləri.-2005.-bur. 6.-S.25-41.

3. Xələfov A.A., Məmmədov S. Azərbaycan MEA Mərkəzi Elmi Kitabxanası müstəqillik illərində // Kitabxanaşünaslıq və bibliografya: - B.:BUN,2004.-№2,-S..3-11

4. Hüseynova A. Şərq ədəbiyyatı şöbəsi illərin axarında/ Kitabxana.az.-2009.-№3(6).-S.2-6.

5. www.science.gov.az

6. www.esl-az.com

7. www.525.az

A.M. ЧАЛАБИЕВА

**РОЛЬ ЦНБ НАНА В ОРГАНИЗАЦИИ
МЕЖДУНАРОДНОГО КНИГООБМЕНА
В ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ
*РЕЗЮМЕ***

В статье анализируется международный обмен ЦНБ НАНА в годы независимости. Рассказывается о роли департаментов Западной и Восточной Литературы в этом процессе.

A.M. CHALABIYEVA

**THE ROLE OF CSL ANAS IN THE ORGANIZATION
OF THE INTERNATIONAL BOOK EXCHANGE
IN INDEPENDENCE YEARS
*SUMMARY***

In this article analyzed the international book exchange of the central scientific library of the academy of sciences of Azerbaijan in independence year. There are spoken about the role of the department of west and the east in this work.